

BİREYLERİN İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIK DÜZEYİ ve KATILIM BANKASI TERCİHİ: TÜRKİYE DEĞERLENDİRMESİ

INDIVIDUALS' ISLAMIC FINANCIAL LITERACY LEVEL AND PARTICIPATION BANK PREFERENCES: TURKEY ASSESSMENT

*Melek YILDIZ**

Öz

Bu çalışmanın amacı, bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeyi ile katılım bankası tercihleri arasındaki ilişkiyi tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle Türkiye’de yaşayan ve tesadüfi olarak seçilen 18 yaş ve üzerindeki bireylere internet üzerinden anket uygulanmış ve 479 anket verisi analize tabi tutulmuştur. Çalışmada bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeyi; temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi olmak üzere dört boyutta incelenmiştir. Analizler sonucunda katılım bankacılığı ve İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyinin cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir düzeyi ve eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmüştür. Çalışmada sadece katılım bankasını tercih edenlerin diğer banka türlerini tercih edenlere göre İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analizler ayrıca bireylerin İslami finans okuryazarlık boyutlarının herhangi biri arttığında diğer İslami finans okuryazarlık boyutunun da artış gösterdiğini ortaya koymuştur. Elde edilen bu sonuçlar çerçevesinde bireylerin İslami finans ürünlerine ilişkin farkındalığı ve bilgisi arttıkça katılım bankasını tercih etme eğiliminde de artış olacağını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans Okuryazarlığı, Katılım Bankaları, T-testi, ANOVA, Pearson
JEL Kodları: C12, D91, G21, G53

Abstract

The aim of this study is to determine the interaction between individuals' Islamic finance literacy level and participation bank preferences. For this purpose, the survey has been administered through the Internet primarily to individuals who live in Turkey and randomly selected aged 18 and over and 479 were subjected to analysis of survey data. In the study, individuals' level of Islamic finance literacy was examined in four dimensions: basic finance and economy, participation banking, Islamic finance principles, and Islamic finance products knowledge level. As a result of the analysis, it was seen that only the general knowledge level of participation banking and Islamic finance principles differed according to gender, age, marital status, income level and education level. In the study, it was determined that those who prefer only participation banks have higher knowledge of Islamic finance products than those who prefer other types of banks. Based on the conclusion that when any of the Islamic financial literacy dimensions of individuals increase, the other Islamic financial literacy dimension also increases, and it is possible to say that as the awareness and knowledge of Islamic financial products increases, the tendency to prefer participation banks will increase.

Keywords: Islamic Finance Literacy, Participation Bank, T-tests, ANOVA, Pearson,
JEL Codes: C12, D91, G21, G53

* Doktor Öğretim Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, melekyildiz@karatekin.edu.tr ORCID: 0000-0002-9716-9245

1. Giriş

Finansal küreselleşme sermaye dolaşımının dünya genelinde serbestleşmesine ve finansal piyasaların birbirine entegre hale gelmesine olanak sağlamış ve finans sistemine yeni boyutlar kazandırmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ise finansal piyasaların kapsamını olumlu şekilde değiştirmiştir. Bu süreçte finansal piyasada işlem yapan katılımcıların sayısında, ihtiyaç ve isteklerinde meydana gelen artış, bir yandan sunulan ürün ve hizmet yelpazesini genişletirken bir yandan da daha karmaşık bir hale getirmiştir. Tüm bu gelişmeler bireylerin finansal açıdan bilgi ve becerisinin yeterliliğini gündeme getirmiştir. Öte yandan finans kurumlarının özellikle de bankaların hizmetlerini büyük montanlı yatırımlar yaptığı dijital kanallara taşınması ise finansal okuryazarlığı öne çıkaran bir diğer gelişmedir. Zira bankaların dijital dönüşümle birlikte hizmet sunuş biçimlerini değiştirmesi her ne kadar müşterilere zaman, mekân, kolaylık ve maliyet açısından avantajlar sunsa da müşterilerin uzman bir yardım almaksızın birçok bankacılık işlemini internet bankacılığı, mobil bankacılık, ATM gibi alternatif dağıtım kanalları üzerinden yapılabilmesi ancak belli bir düzeyde finansal bilgi ve deneyime sahip olmasıyla mümkün olabilmektedir.

Literatürde çok çeşitli açılardan ele alınan finansal okuryazarlık kavramı en genel anlamıyla faiz, tasarruf, enflasyon ve borçlanma gibi temel finansal konulara hâkim olma ve bunlara ilişkin matematiksel hesapları yapabilme becerisi sayesinde kişinin kendi parasını verimli bir şekilde değerlendirebilmesi olarak tanımlanabilir (Toosi vd, 2020, 2). Aynı zamanda bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek amacıyla kullanılan soru setlerinde de faiz, enflasyon, iskonto, nominal ve reel getiri, hisse senedi ve tahvil arasındaki fark, tahvil fiyatları ile faiz oranları arasındaki ilişki, borsanın işlevi, risk çeşitlendirmesi gibi kavramlara yer verilmektedir (van Rooij, Lusardi ve Alessie, 2011, 452). Görüldüğü üzere bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri faiz esasına dayanan kavramlar ve hesaplamalar ile ölçülmektedir. Benzer şekilde finansal okuryazarlığın bireylerin hisse senedi piyasasına katılımı (van Rooij, Lusardi ve Alessie, 2011), emeklilik dönemi için hazırlık ve plan yapma (Lusardi ve Mitchell, 2007; Lusardi ve Mitchell, 2011, Bucher-Koenen ve Lusardi, 2011; Rooij, Lusardi ve Alessie, 2012), tasarruf ve yatırım kararları (Jappelli ve Padula, 2013; Şahin ve Barış, 2017) üzerindeki etkisi de bu çerçevede değerlendirilmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, finansal bilgi ve becerisine dayanarak finansal karar alan bireyler olduğu gibi inanç ve değerleri doğrultusunda finansal tercihlerini şekillendiren bireyler de bulunmaktadır.

Bireylerin inanç ve değerleri hayatını tanzim eden, çeşitli durumlar karşısında nasıl davranması gerektiğine dair eğilimlerine yön veren önemli bir unsurdur. Bu bağlamda bireylerin finansal ihtiyaçlarında da dini hükümlerin etki alanı içindeki tutumlarına başvurması gerekecektir (Turan ve Demirci, 2019, 260-261). Bu gereksinimi karşılamak üzere finansal faaliyetleri kar ve zarar ortaklığına dayanan, faizsizlik prensibiyle çalışan katılım bankaları kurulmuştur. Bu açıdan bakıldığında katılım bankalarının faizden sakınan bireylerin atıl duran ve finansal sistemin dışında kalan fonlarını iktisadi hayata kazandırdığı açıktır. (Özsoy, Görmez ve Mekik, 2013, 188). Ancak inanç ve değerleri doğrultusunda finansal kararlarını şekillendirmek isteyen bireylerin de en azından temel düzeyde İslami finans okuryazarı olması önem arz etmektedir.

İslami finansal hizmetlere ilişkin bilgi, farkındalık ve beceriye sahip olma derecesi İslami finans okuryazarlığı olarak tanımlanmaktadır. İslami finans okuryazarlık düzeyi bireylerin İslami kurallara uygun finansman kararı alma tutumunu etkileyen önemli bir unsurdur. Öte yandan mevduat bankaları ile katılım bankaları arasındaki farka ilişkin bilginin de İslami finans okuryazarlık düzeyine bağlı olduğu öne sürülmektedir. (Antara, Musa ve Hassan, 2016, 199). Özetle, bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeyleri tıpkı faiz esasına dayanan finansal okuryazarlık düzeyi gibi tasarruf, yatırım, emeklilik planı, banka tercihi gibi finansal karar ve davranışları üzerinde belirleyici olabilmektedir. Buradan yola çıkarak finansal tüketicilerin İslami finans okuryazarlığı arttıkça katılım bankalarına yönelimlerinin artacağı teorik olarak beklenebilir. Nitekim katılım bankalarına yönelik önyargıların ve eleştirilerin de temeli finansal tüketicilerin İslami finansla ilişkin eksik ya da hatalı bilgisine dayanmaktadır. İşte bu noktada bu çalışma, bahsedilen teorik beklenti ile bireylerin banka tercihine ilişkin gerçek davranışları arasındaki uyumu tespit etmeye çalışacaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle katılımçıların demografik özelliklerine göre İslami finans okuryazarlık düzeyleri dört boyutta (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) ele alınarak belirlenecek ve karşılaştırma yapılacaktır. Ardından katılımcıların banka tercihleri (faizli, katılım bankaları ya da her ikisi birden) belirlenecektir. Son olarak katılımcıların İslami finans okuryazarlık düzeyi ile katılım bankasını tercih etme kararı arasındaki ilişki değerlendirilecektir.

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde sırasıyla, literatür taraması, araştırmanın yöntemine ve veri setine, analiz bulgularına ve nihayet çalışma sonuçları ile önerilere yer verilecektir.

2. Literatür Taraması

Literatürde bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri ve finansal davranışlarına ilişkin çok sayıda araştırma yapılmış olmasına karşın İslami finans okuryazarlığı kavramı yeterince ele alınmamıştır. Ancak çalışmanın konusu kapsamında yer alan katılım bankalarının tercih edilmesine ilişkin birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazıları aşağıda özetlenmektedir:

Taşkın, Akat ve Erol (2010), Bursa'daki banka işlemlerini baz alarak tüketicilerin banka tercihlerini etkileyen en önemli faktörleri belirlemeyi amaçladıkları bir çalışma yapmışlardır. Çalışmada elde edilen bulgulara bakıldığında müşterilerin özellikle banka çalışanlarına güven duymak istedikleri, banka çalışanlarının bilgi düzeyini ve becerisini önemsedikleri, banka işlemlerini farklı dağıtım kanalları üzerinden buldukları yerde gerçekleştirilebilmeyi istediği, bankanın ve çalışanların fiziksel görünümüne dikkat ettiği anlaşılmaktadır.

Özsoy, Görmez ve Mekik (2013) tarafından yapılan çalışmada Bolu ilinde faaliyet gösteren üç katılım bankasının müşterileri arasından seçilen 217 katılımcıya anket uygulanmış ve bireylerin katılım bankası tercihlerini etkileyen faktörler tespit edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre katılım bankalarının tercih edilmesinde en önemli faktör hizmet ve ürün kalitesidir. Bununla birlikte çalışmada katılımcıların şube personelleri ile kurdukları yakın ilişkiye önem verdikleri ve en önemli sebep olmasa da katılımcıların katılım bankasını tercih etmelerinde dini hassasiyetin de belirleyici olduğu ifade edilmiştir.

Toraman, Ata ve Buğan (2015) müşterilerin İslami bankacılık faaliyetlerine yönelik algısı üzerine yaptıkları çalışma kapsamında Gaziantep ilinde 539 katılımcıya anket yapmışlardır. Anket sonuçlarına göre İslami bankacılık konvansiyonel bankalara alternatif olarak görülmekte ve İslami bankacılık sistemi tam olarak bilinmediğinden müşteriler tarafından yeterince tercih edilmemektedir.

Abdullah ve Anderson (2015), Kuala Lumpur'da bankacıların İslami finansal ürün ve hizmetler ile ilgili finansal karar almak için yeterli düzeyde finansal okuryazarlığa sahip olup olmadıklarını ve bankacılar arasındaki İslami finans okuryazarlığı etkileyen faktörleri belirlemek için araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular bankacıların finansal okuryazarlığını dokuz faktörün belirlediğini göstermektedir. Bu faktörler; bankacılık ürünlerine ilişkin görüşler, İslami bankacılık ürünlerine ilişkin görüşler ve bu görüşleri üzerindeki ebeveyn etkisi, menkul kıymet yatırımını belirleyen faktörler, geleneksel bankacılık ürünlerine ilişkin görüşler, kişisel finans yönetimine ilişkin tutum, kişisel finans yönetiminin etkisi, servet planlaması ve yönetimine ilişkin bilgi ve İslami finans ürün ve hizmetlerine karşı tutumdur.

Er, Mutlu ve Şahin (2015) tarafından üniversite öğrencilerine yönelik yapılan çalışmada finans bilgisi yüksek olması beklenen İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) ve dini bilgi düzeyi yüksek olması beklenen İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık düzeyleri karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulgularında İlahiyat fakültesi öğrencilerinin İİBF öğrencilerinden daha yüksek İslami finans okuryazarlık düzeyine sahip olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada erkek öğrenciler, İslam iktisadı ile ilgili bir ders ya da etkinliğe katılan öğrenciler ile daha önce katılım bankasında işlem yapmış öğrencilerin katılım bankası ürünleri hakkında diğer öğrencilere göre daha yüksek bilgiye sahip olduğu ifade edilmiştir.

Rahim, Rashid ve Hamed (2016), Malezya'da 200 üniversite öğrencisinin katılımıyla anket uygulaması yapmış ve üniversite öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin belirleyicilerini araştırmıştır. Araştırmacılar yaptıkları bu çalışmada en önemli değişkenin dindarlık olduğu ve bunu umutsuzluk ve finansal memnuniyetin izlediği sonucuna varmışlardır.

Sardiana (2016), İslami finans okuryazarlık düzeyinin ve onun boyutları olan bilgi, beceri ve özgüvenin bireylerin İslami finans ürünlerini kullanım tercihi üzerinde etkisi olup olmadığını incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre İslami finans okuryazarlık düzeyinin bireylerin İslami finans ürünlerini tercih etmesinde önemli olduğu ifade edilmektedir. Buna karşın çalışmada beceri ve özgüvenin İslami finans ürünlerini kullanım tercihinde etkili olmadığı belirtilmektedir.

Anaç ve Kaya (2017) tarafından Türkiye'deki katılım bankalarının tercih edilme nedenlerine ilişkin yapılan çalışmada İstanbul ilinde faaliyet gösteren dört ayrı katılım bankasının müşterilerinden örnek kitle seçilerek anket uygulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, katılım bankalarının tercih edilmesinde üç önemli faktör bulunmaktadır. Bu faktörler sırasıyla; katılım bankası ve faizsiz kurum olarak imaj ve popülerite, dini hassasiyetler ve banka çalışanlarının müşteriye karşı yaklaşımıdır.

Çömlekçi (2017) tarafından yapılan çalışmada katılım bankaları ile çalışan müşterilerin İslami finans okuryazarlık düzeyleri belirlenmiştir. Araştırmada İslami finansal okuryazarlığın demografik özelliklere göre farklılaştığı belirtilmiştir. Katılım bankalarıyla çalışan müşterilerin yarısından fazlasının genel İslami finansal bilgi

ve finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Yazar, bu sonuca dayanarak müşterilerin katılım bankalarını tercih etmesindeki temel motivasyonun İslami finansal bilgi ve finansal okuryazarlık düzeyi olmadığına ilişkin yorum geliştirmiştir.

Bekereci, Ayriçay ve Kök (2018) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık düzeyi ve çaresizlik, dindarlık, mali tatmin olarak ele alınan psikolojik faktörlerin İslami finans okuryazarlık düzeyine nasıl bir etkiye sahip olduğu araştırılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre İslami finans okuryazarlık düzeyi inanç ve finansal uygulama düzlemlerinde farklılaşmaktadır. Yazarlara göre bu durum Türkiye’de İslami finansa ilişkin uygulamalarda inanç ve finansal uygulama düzlemleri arasında açık bir farklılık olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışmada inanç eğilimi ve finansal uygulama boyutunun dindarlık algısıyla pozitif bir ilişkiye, çaresizlik boyutunun inanç eğilimiyle negatif ilişkiye, mali tatmin boyutunun ise finansal uygulamalar boyutuyla pozitif ilişkiye sahip olduğu ifade edilmektedir.

Durmuş ve Yardımcıoğlu (2018) tarafından yapılan çalışmada İlahiyat öğrencilerinin konvansiyonel ve İslami finans okuryazarlık seviyeleri tespit edilmiştir. Çalışmada İlahiyat öğrencilerinin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin oldukça düşük olduğu, temel finans ve ekonomi bilgi düzeylerinin ise orta seviyede olduğu sonucuna varılmıştır.

Törenek ve Yavuz (2018), katılım bankalarının gelişimini de ele aldıkları çalışmalarında katılım bankasını tercih eden müşterilerin demografik özelliklerini araştırmışlardır. Bu amaçla 23 ilde beş ayrı katılım bankasının müşterisi olan 516 katılımcıya anket uygulanmıştır. Araştırmacılar elde edilen bulgulara göre müşterilerin katılım bankalarını tercih etme nedenleri algısının cinsiyete, yaşa, medeni duruma, aylık gelir seviyesine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını, buna karşın eğitim durumuna ve katılım bankası ile çalışma yılına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını belirtmiştir.

Pektaş ve Temelli’nin (2019) mevduat ve katılım bankalarının müşteri farklılıklarını ortaya koymaya çalıştıkları araştırmada vardıkları sonuca göre bankaların İslami esaslara göre faizsiz çalışması banka müşterilerinin bankanın güvenilirliği ve şeffaflığı algısına olumlu katkı sunmakta; bankanın İslami esaslara göre çalışması ise müşterilerde güven duygusu oluştururken müşterilerin banka tercihlerini ve yatırımlarını etkileyebilmektedir.

Son olarak Doğan (2020) ise yaptığı araştırmada Türkiye’nin İslami finans okuryazarlık düzeyini üniversite öğrencilerine uyguladığı anket çalışmasıyla tespit ederek bu bilgi düzeyinin İslami finans sisteminin yaygınlaşmasına katkısını analiz etmiştir. Çalışmada öncelikle öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeyleri ölçülmüş ve ardından bu düzeye etki eden faktörler ile finansal okuryazarlıkla ilişkisi ele alınmıştır. Elde edilen bulgulara göre İslami finans okuryazarlık düzeyindeki artışın öğrencilerin katılım bankası tercihini artıracığı belirtilmiştir.

Yukarıda da görüldüğü üzere literatürde İslami finans okuryazarlığını konu alan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bununla birlikte literatürde katılım bankası müşterilerinin İslami finans okuryazarlık düzeyini ölçen bir çalışma ile öğrencilerin İslami finans okuryazarlık düzeyi ile finansal tercihlerini irdeleyen bir başka çalışma bulursa da Türkiye’de yaşayan, banka hesabı olan ya da olmayan tüm bireyleri kapsayacak şekilde İslami finans okuryazarlık düzeyi ile katılım bankalarını tercih etme davranışı arasındaki ilişkiyi diğer banka türlerini tercih eden bireylerin de modele dahil edilmesiyle inceleyen bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu açıdan bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeyleri ile katılım bankası tercihi arasındaki ilişkiyi Türkiye özelinde ortaya koyacak bu çalışma, kısıtlı sayıda ele alınan konuya ilişkin bilgi birikimini artıracaktır. Sonuç itibarıyla çalışmanın literatürde önemli bir boşluğu dolduracağı ifade edilebilir.

3. Çalışmanın Hipotezleri

Türkiye’de yaşayan bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeyi (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) ile katılım bankası tercihi arasındaki ilişkiyi anket yöntemiyle toplanan verileri analiz ederek tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada öncelikle cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim, gelir düzeyi gibi demografik bilgilerin bireylerin İslami finans okuryazarlığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ardından katılımcıların finansal özellikleri herhangi bir bankada hesabı olup olmadığı, hesabı varsa hangi tür bankaları (katılım bankası, faizli banka veya her ikisi birden) tercih ettiği ve faizli bankayı tercih eden bireylerin tercih etme sebebi bakımından irdelenmiştir. Ayrıca çalışmada bireylerin bankada hesabı olma durumuna ve tercih edilen banka türüne göre İslami finans okuryazarlık düzeyleri de ele alınmıştır. Son olarak katılımcıların İslami finans okuryazarlık düzeylerinin tercih ettikleri banka türüne göre farklılaşmış farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında kurulan hipotezler aşağıda yer almaktadır:

H1: Bireylerin cinsiyete göre İslami finans okuryazarlık bileşenleri (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) farklılık göstermektedir.

H2: Bireylerin medeni duruma göre İslami finans okuryazarlık bileşenleri (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) farklılık göstermektedir.

H3: Bireylerin yaş gruplarına göre İslami finans okuryazarlık bileşenleri (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) farklılık göstermektedir.

H4: Bireylerin eğitim durumuna göre İslami finans okuryazarlık bileşenleri (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) farklılık göstermektedir.

H5: Bireylerin gelir düzeyine göre İslami finans okuryazarlık bileşenleri (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) farklılık göstermektedir.

H6: Bireylerin bankada hesabı olma durumuna göre İslami finans okuryazarlık bileşenleri (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) farklılık göstermektedir.

H7: Bireylerin tercih ettikleri banka türüne göre İslami finans okuryazarlık bileşenleri (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) farklılık göstermektedir.

H8: Bireylerin faizli banka tercih etme nedenine göre İslami finans okuryazarlık bileşenleri (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) farklılık göstermektedir.

H9: Bireylerin İslam iktisadı ile ilgili herhangi bir etkinliğe katılma durumuna göre İslami finans okuryazarlık bileşenleri (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) farklılık göstermektedir.

H10: İslami finans okuryazarlık boyutları (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) arasında anlamlı bir ilişki vardır.

4. Veri Seti ve Metodoloji

Çalışmanın amacı doğrultusunda Türkiye’de yaşayan ve tesadüfi olarak seçilen 527 bireye Temmuz-Ağustos 2020 dönemi içerisinde internet üzerinden anket uygulanmıştır. Ancak eksik veya hatalı anketler elenmiş olup 479 geçerli anket verisi analize tabi tutulmuştur. Türkiye’de yaşayan bireylere hızlı ulaşmak amacıyla anket formu www.google.com web sitesinin formlar kısmından hazırlanmıştır.

Çalışmada kullanılan anket formu beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümdeki sorular bireyleri demografik açıdan tanımlayan 7 adet soru ve bireylerin bazı finansal özelliklerini anlamaya yönelik 7 adet soru olmak üzere toplam 14 adet sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde bireylerin temel finans ve ekonomi bilgisini ölçen 7 adet önermeye yer verilmiştir. Üçüncü bölüm, bireylerin İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyini ölçmeye yönelik çoktan seçmeli 4 adet soruyu içermektedir. Dördüncü bölümde ise bireylerin katılım bankacılığına ilişkin bilgilerini ölçmeye yönelik 11 adet önerme bulunmaktadır. Anket formunun beşinci bölümünde ise ankete katılan bireylere İslami finans ürünlerine ilişkin bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla 9 adet önerme sunulmuştur. Çalışmada kullanılan bu anket formu Durmuş ve Yardımcıoğlu (2018) tarafından İlahiyat öğrencilerinin finansal okuryazarlık ve İslami finans okuryazarlık seviyelerini ölçmek amacıyla yapılan çalışmada kullanılmış olup gerekli izinler alınarak yalnızca birinci bölümde yer alan demografik özellikler kısmına soru ilavesi yapılarak kullanılmıştır.

Çalışmada kullanılan örneklem ile veri elde etme yönteminin uygun olduğu ve elde edilen sonuçların güvenilir olduğu varsayılmaktadır. Öte yandan anket uygulamasına katılan bireylerin sorulara samimi, net ve doğru bir şekilde cevap verdiği varsayılmaktadır. Çalışmanın birinci kısıtı, zaman, maliyet ve Covid-19 pandemi sürecinde alınması gereken önlemler nedeniyle anketin internet üzerinden uygulanmasıdır. İkinci kısıtı ise Türkiye sınırları içindeki tüm illere ulaşılabilmiş olmasıdır. Buna bağlı olarak yalnızca ulaşılan illerde¹ yaşayan bireylerin cevapları doğrultusunda analiz yapılmış ve yorumlanmıştır.

Analize başlamadan önce anket uygulaması ile elde edilen verilerin normal dağılıp dağılmadığı çarpıklık ve basıklık değerlerine göre kontrol edilmiştir. George ve Mallery (2010) ile Tabachnick ve Fidell (2013), normal dağılım olması için çarpıklık ve basıklık değerlerinin +2,0 ile - 2,0 arasında olmasının yeterli olacağını ifade etmektedir. Normallik testinin sonuçlarına göre değişkenlerin belirtilen aralıklarda olduğu ve normal dağıldığı

¹ Çalışmada 65 ile ulaşılmıştır: Adana, Adıyaman, Afyonkarahisar, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ankara, Antalya, Artvin, Aydın, Balıkesir, Bartın, Bayburt, Bitlis, Bolu, Burdur, Bursa, Çanakkale, Çankırı, Çorum, Denizli, Diyarbakır, Düzce, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Eskişehir, Gaziantep, Giresun, Hatay, Isparta, İstanbul, İzmir, Kahramanmaraş, Karabük, Kars, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Kocaeli, Konya, Kütahya, Malatya, Manisa, Mardin, Mersin, Muğla, Muş, Ordu, Osmaniye, Rize, Sakarya, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Trabzon, Uşak, Van, Yalova, Yozgat, Zonguldak.

saptanmıştır. Bu nedenle analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Anket verileri istatistiksel hale getirilerek SPSS 22.0 programında bağımsız iki grup T-Testi, tek yönlü Anova, Post-Hoc Tukey ve Pearson korelasyon yöntemleriyle analize tabi tutulmuştur.

5. Çalışmaya İlişkin Bulgular

Çalışmanın ilk 7 sorusu katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin olup Tablo 1’de demografik bulguların frekans ve yüzde dağılımları gösterilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

	Değişkenler	Gözlem Sayısı (f)	%
Cinsiyet	Erkek	254	53,0
	Kadın	225	47,0
Yaş	18-24	184	38,4
	25-34	136	28,4
	35-44	117	24,4
	45-54	31	6,5
	55 yaş ve üzeri	11	2,3
Medeni Durumu	Evli	226	47,2
	Bekar	248	51,8
	Diğer	5	1,0
Eğitim	İlkokul	3	,6
	Ortaokul	4	,8
	Lise	32	6,7
	Önlisans	46	9,6
	Lisans	313	65,3
	Lisansüstü	81	16,9
Gelir	1.500TL ve altı	150	31,3
	1501-3000 TL arası	67	14,0
	3001-5000 TL arası	87	18,2
	5001-7500 TL arası	115	24,0
	7501 ve üzeri	60	12,5
Sektör	Özel Sektör	132	27,6
	Kamu	140	29,2
	Serbest Meslek – İşyeri Sahibi	23	4,8
	Emekli	5	1,0
	Öğrenci	112	23,4
	Çalışmıyorum	67	14,0

Birinci bölümde yer alan ve katılımcıları demografik açıdan tanımlayan sorulara verilen cevaplar Tablo 1’de gösterilmiştir. Tablo 1’de yer alan sonuçlar incelendiğinde katılımcıların yarısından çoğunun erkek ve bekar olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin önemli bir bölümü lisans mezunudur ve %38,24’ü 18-24 yaş aralığındadır. Katılımcıların %29,2’si kamu sektörü, %27,6’sı özel sektör çalışandır. Ayrıca katılımcıların gelir düzeyine bakıldığında %31,3’ü 1.500 TL ve altında gelire, %24’ünün ise 5001-7500 TL arasında gelire sahip olduğu gözlenmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Finansal Özelliklerine İlişkin Bilgiler

	Özellikler	Gözlem Sayısı	%
Herhangi bir bankada hesabınız var mı?	Evet	447	93,3
	Hayır	32	6,7
Banka Türü	Banka Hesabı Olmayanlar	32	6,7
	Katılım Bankası	94	19,6
	Faizli Banka	243	50,7
	Katılım Bankası ve Faizli Banka	110	23,0
Faizli Banka Tercih Etme Nedeni	Katılım Bankası Kullanan ve Hesabı Olmayanlar	126	26,3

	Kişisel Tercihim	157	32,8
	Çalıştığım Kurumun Tercihi	196	40,9
İslam iktisadı ile ilgili herhangi bir (ders, seminer, konferans, kongre vb.) etkinliğe katıldınız mı?	Evet	160	33,4
	Hayır	266	55,5
	Hatırlamıyorum	53	11,1

Anket formunun birinci bölümünde katılımcılara finansal özelliklerine ilişkin sorular da yöneltilmiştir. Bu sorular katılımcıların herhangi bir bankada hesabı olup olmadığına, banka hesabı varsa hangi tür banka ile çalıştığına, faizli banka ile çalışıyorsa kişisel tercihi mi yoksa çalıştığı kurumun tercihi mi olduğuna, İslam iktisadı ile ilgili herhangi bir etkinliğe katılıp katılmadığına yöneliktir. Katılımcıların bu sorulara verdiği cevaplara Tablo 2’de yer verilmiştir. Katılımcıların çok büyük bir bölümünün herhangi bir bankada hesabı bulunmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin ise yaklaşık yarısı (%50,7) sadece faizli bankayı, %19,6’sı sadece katılım bankasını tercih ederken %23’ü de hem katılım bankası hem de faizli banka tercih etmektedir. Faizli banka ile çalışanların önemli bir bölümünün ise çalıştığı kurumdan dolayı faizli bankada hesabı bulunmaktadır. Ayrıca katılımcıların %55,5’i İslam iktisadı ile ilgili herhangi bir etkinliğe katılmamıştır.

Tablo 3. Faizli Banka Tercih Etme Nedenlerinin Banka Türlerine Göre Karşılaştırma

	Kişisel tercihim	Çalıştığım kurumun tercihi	Toplam
Faizli Banka	105 (%43,2)	138 (%56,8)	243 (%100,0)
Katılım Bankası ve Faizli Banka	52 (%47,3)	58(%52,7)	110 (%100,0)
Toplam	157 (%44,5)	196 (%55,5)	353 (%100,0)

Tablo 3’te katılımcıların faizli banka tercih etme nedenlerinin dağılımı banka türüne göre karşılaştırmalı verilmiştir. Görüldüğü üzere sadece faizli banka tercih edenlerin yarısından fazlası çalıştığı kurumun tercihi olduğu için faizli banka ile çalışmaktadır. Hem katılım bankası hem de faizli bankada hesabı olanların da yine yarısından fazlası faizli bankayı çalıştığı kurumdan dolayı tercih etmiştir.

Anket formunun geri kalan bölümlerinde yer alan sorular ile katılımcıların İslami finans okuryazarlık düzeylerinin dört boyutta (temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi, İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi, katılım bankacılığı bilgi düzeyi, İslami finans ürünleri bilgi düzeyi) tespit edilmesi amaçlanmıştır. Öncelikle bireylere borsa, enflasyon, talep miktarı ile fiyat arasındaki ilişki, ihracat, döviz kuru, tasarruf ve hisse senedi kavramlarına ilişkin temel düzey finans ve ekonomi bilgi soruları sorulmuştur. Katılımcıların bu sorulara “Doğru”, “Yanlış” ve “Fikrim yok” seçeneklerinden biriyle cevap vermesi istenmiştir. Katılımcılara her doğru cevap için 1 puan, her yanlış ve “Fikrim yok” cevabı için de 0 (sıfır) puan verilmiş ve katılımcıların temel finans ve ekonomi bilgi düzeyleri hesaplanmıştır. Daha sonra katılımcılara İslami finans prensiplerine ilişkin çoktan seçmeli sorular yöneltilmiştir. Bu sorular; katılım bankasından alınan finansman desteğinde anaparanın üzerinde ödenecek miktarın mahiyetini, taraflar arasında kar paylaşım esaslarını ve finansman tekniklerini kapsamaktadır. Katılımcılar her doğru cevap için 1 puan alırken yanlış cevap veya “Fikrim yok” seçeneğinden 0 (sıfır) puan almıştır. Buna göre katılımcıların İslami finans prensipleri bilgi düzeyi belirlenmiştir. Ardından katılımcıların katılım bankacılığına ilişkin bilgi düzeylerini ölçmek amacıyla birtakım önermeler verilmiştir. Önermelerin kapsamı katılım bankasının işleyişi, katılım hesapları, murabaha işlemi, katılım bankalarında devlet güvencesi, katılım bankalarının Türkiye’deki görünümüdür. Katılımcılardan her bir önermeye “Tamamen katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Fikrim yok”, “Katılmıyorum”, “Kesinlikle katılmıyorum” seçeneklerinden biri ile cevap vermesi istenmiştir. Önermelerden doğru olanlara “Kesinlikle katılıyorum” ve “Katılıyorum” cevabı verenler ile yanlış olanlara “Kesinlikle katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” cevabı verenler 1 puan almış, bunun dışındakilere 0 (sıfır) puan verilmiştir. Son olarak katılımcılardan murabaha, selem, sukuk, mudarebe, tekafül, müşareke, leasing, istisna akdi gibi İslami finans ürünlerine ilişkin bilgi sorularına “Doğru”, “Yanlış” ve “Fikrim yok” seçeneklerinden biriyle cevap vermesi istenmiştir. Katılımcılara her doğru cevap için 1 puan, her yanlış cevap ve “Fikrim yok” şeklinde verilen cevap için de 0 (sıfır) puan verilerek katılımcıların İslami finans ürünlerine ilişkin bilgi düzeyleri ölçülmüştür. Aşağıda yer alan tablolarda katılımcıların İslami finans okuryazarlık düzeyi demografik özelliklerine göre karşılaştırmalı olarak verilmiştir.

Tablo 4’te katılımcıların cinsiyete göre İslami finansal okuryazarlık düzeyleri bağımsız t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyinin cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır ($p < 0,05$). Başka bir ifade ile erkeklerin kadınlara göre İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi daha yüksektir. Buna karşın cinsiyete göre temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve İslami

finans ürünleri bilgi düzeyi anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Yani; kadın ve erkeklerin temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi benzerdir.

Tablo 4. Katılımcıların Cinsiyete Göre İslami Finans Okuryazarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

İslami Finansal Okuryazarlık Boyutları	Gruplar	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	Erkek	254	5,7047	1,49684	0,357
	Kadın	225	5,5822	1,39631	
İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	Erkek	254	2,5906	1,16507	0,000
	Kadın	225	1,9244	1,21691	
Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	Erkek	254	4,7087	3,34004	0,023
	Kadın	225	4,0356	3,10509	
İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	Erkek	254	2,7402	2,52016	0,758
	Kadın	225	2,8089	2,34405	

Tablo 5'te araştırmaya katılanların medeni durumuna göre İslami finansal okuryazarlık düzeyleri bağımsız t-testi ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyinin medeni duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile evlilerin bekarlara göre İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi daha yüksektir. Ancak medeni duruma göre temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p>0,05$). Yani; evli ve bekarların temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ile İslami finans ürünleri bilgi düzeyi benzerdir.

Tablo 5. Katılımcıların Medeni Duruma Göre İslami Finans Okuryazarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

İslami Finansal Okuryazarlık Boyutları	Gruplar	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	Evli	226	5,7478	1,49462	0,153
	Bekar	248	5,5565	1,41308	
İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	Evli	226	2,6062	1,18500	0,000
	Bekar	248	1,9758	1,20366	
Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	Evli	226	4,7522	3,46161	0,019
	Bekar	248	4,0524	2,99684	
İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	Evli	226	2,6239	2,59832	0,240
	Bekar	248	2,8871	2,27541	

Not: Anket formunda medeni durumu için "Diğer" seçeneğini işaretleyen 5 kişi, gözlem sayısı yetersiz olduğundan analize tabi tutulmamıştır.

Tablo 6'da araştırmaya katılanların yaşına göre İslami finansal okuryazarlık düzeyleri tek yönlü Anova testi ile karşılaştırılmıştır. Sonuçlar incelendiğinde İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi, temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyinin yaşa göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile 35-44 aralığındaki katılımcıların diğer yaş gruplarına göre İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi, temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi daha yüksektir. Buna karşın İslami finans ürünleri bilgi düzeyi yaşa göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 6. Katılımcıların Yaş Gruplarına Göre İslami Finans Okuryazarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

İslami Finansal Okuryazarlık Boyutları	Gruplar	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	18-24	184	5,5489	1,38997	0,001
	25-34	136	5,4191	1,50827	
	35-44	117	6,0940	1,18891	
	45 +	42	5,5714	1,90177	
İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	18-24	184	1,9293	1,22381	0,000
	25-34	136	2,3603	1,23332	
	35-44	117	2,5812	1,07671	
	45 +	42	2,6905	1,33413	

Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	18-24	184	4,1793	3,05602	0,001
	25-34	136	3,9779	3,11143	
	35-44	117	5,4103	3,42192	
	45 +	42	3,8333	3,47757	
İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	18-24	184	3,1250	2,29054	0,077
	25-34	136	2,5662	2,35609	
	35-44	117	2,4530	2,60469	
	45 +	42	2,7857	2,70983	
Not: Araştırma grubunu oluşturan bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeyini tam ve doğru şekilde yansıtmak amacıyla gözlem sayısı 30'dan az olan 55 yaş ve üzeri katılımcıları 45-54 yaş arası katılımcılarla birleştirilmiş ve 45+ olarak yeniden adlandırılmıştır.					

Tablo 7'de araştırmaya katılanların eğitim durumuna göre İslami finansal okuryazarlık düzeyleri karşılaştırılmıştır. Anova testi sonucu incelendiğinde İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi, temel finans, ekonomi bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır ($p < 0,05$). Başka bir ifade ile katılımcıların eğitim durumu arttıkça İslami finansal okuryazarlık düzeyi de artmaktadır.

Tablo 7. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre İslami Finans Okuryazarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

İslami Finansal Okuryazarlık Boyutları	Gruplar	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	Lise ve altı	39	4,5641	1,71364	0,000
	Önlisans	46	4,7391	1,56964	
	Lisans	313	5,7604	1,36934	
	Lisansüstü	81	6,2469	1,00661	
İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	Lise ve altı	39	1,3846	1,20559	0,000
	Önlisans	46	1,7826	1,15303	
	Lisans	313	2,2620	1,20432	
	Lisansüstü	81	3,0494	,93409	
Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	Lise ve altı	39	2,5897	2,26783	0,000
	Önlisans	46	3,1739	2,93866	
	Lisans	313	4,3546	3,09240	
	Lisansüstü	81	6,0988	3,60071	
İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	Lise ve altı	39	1,6154	1,69543	0,000
	Önlisans	46	1,8043	1,95072	
	Lisans	313	2,7764	2,33174	
	Lisansüstü	81	3,8642	2,89289	
Not: Araştırma grubunu oluşturan bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeyini tam ve doğru şekilde yansıtmak amacıyla gözlem sayısı 30'dan az olan ilkökul ve ortaokul mezunu katılımcılar lise mezunu katılımcılarla birleştirilerek "Lise ve altı" olarak yeniden adlandırılmıştır.					

Tablo 8'de araştırmaya katılanların gelir durumuna göre İslami finansal okuryazarlık düzeyleri karşılaştırılmıştır. Anova testi sonucu incelendiğinde İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi, temel finans, ekonomi bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin gelir durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir ($p < 0,05$). Başka bir ifade ile 7501 TL ve üzerinde gelire sahip olanların daha düşük geliri olanlara göre İslami finansal okuryazarlık düzeyi daha yüksektir.

Tablo 8. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre İslami Finans Okuryazarlık Düzeylerinin Karşılaştırılması

İslami Finansal Okuryazarlık Boyutları	Gruplar	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	1.500TL ve altı	150	5,5000	1,56192	0,002
	1501-3000 TL arası	67	5,2836	1,60308	
	3001-5000 TL arası	87	5,7011	1,26780	

İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	5001-7500 TL arası	115	5,6870	1,45316	0,000
	7501 ve üzeri	60	6,2667	,98921	
	1.500TL ve altı	150	1,7733	1,18801	
	1501-3000 TL arası	67	1,9701	1,34806	
	3001-5000 TL arası	87	2,3908	1,06046	
	5001-7500 TL arası	115	2,6696	1,20468	
Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	7501 ve üzeri	60	2,9667	,86292	0,000
	1.500TL ve altı	150	3,9267	3,00357	
	1501-3000 TL arası	67	3,5821	2,75323	
	3001-5000 TL arası	87	4,3218	3,31485	
	5001-7500 TL arası	115	4,6087	3,32111	
İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	7501 ve üzeri	60	6,1500	3,49734	0,007
	1.500TL ve altı	150	3,0400	2,38530	
	1501-3000 TL arası	67	2,6716	2,19771	
	3001-5000 TL arası	87	1,9770	2,09638	
	5001-7500 TL arası	115	2,8087	2,59857	
	7501 ve üzeri	60	3,3000	2,73273	

Tablo 9’da araştırmaya katılanların herhangi bir bankada hesabı olma durumuna göre İslami finansal okuryazarlık düzeyleri karşılaştırılmıştır. T-testi sonucu incelendiğinde İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi, temel finans, ekonomi bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin herhangi bir bankada hesabı olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Başka bir ifade ile herhangi bir bankada hesabı olanların olmayanlara göre İslami finansal okuryazarlık düzeyi daha yüksektir.

Tablo 9. Bankada Hesabı Olma Durumuna Göre İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

İslami Finansal Okuryazarlık Boyutları	Gruplar	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	Evet	447	5,7360	1,33498	0,000
	Hayır	32	4,4063	2,25559	
İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	Evet	447	2,3647	1,20868	0,000
	Hayır	32	1,0625	,91361	
Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	Evet	447	4,5481	3,25339	0,000
	Hayır	32	2,2188	2,22500	
İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	Evet	447	2,8434	2,44722	0,017
	Hayır	32	1,7813	2,07496	

Tablo 10’da tercih edilen banka türüne göre katılımcıların İslami finansal okuryazarlık düzeyleri karşılaştırılmıştır. Anova testi sonucu incelendiğinde İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi, temel finans, ekonomi bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin tercih edilen banka türüne göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Bu farklılığın nereden kaynaklandığını tespit etmek için Post HOC TUKEY çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Test sonucu incelendiğinde herhangi bir bankada hesabı olanlar arasında sadece katılım bankasını tercih edenlerin diğer banka türlerini (sadece Faizli veya Katılım Bankası ve Faizli Banka) tercih edenlere göre İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi, temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi daha düşüktür. Buna karşın sadece katılım bankasını tercih edenlerin diğer banka türlerini tercih edenlere göre İslami finans ürünleri bilgi düzeyi daha yüksektir. Hem katılım bankası hem de faizli bankada hesabı olan bireylerin ise diğer banka türlerini tercih edenlere göre İslami finans prensipleri ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi daha yüksektir. Elde edilen bu

sonuca dayanarak bireylerin katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünlerine ilişkin bilgi düzeyindeki artışın katılım bankası tercih etme eğilimine olumlu yansıtacağını söylemek mümkündür.

Tablo 10. Tercih Edilen Banka Türüne Göre İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

İslami Finansal Okuryazarlık Boyutları	Gruplar	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	Banka Hesabı Olmayanlar	32	4,4063	2,25559	0,000
	Katılım Bankası	94	5,2872	1,55627	
	Faizli Banka	243	5,9300	1,16031	
	Katılım Bankası ve Faizli Banka	110	5,6909	1,40605	
İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	Banka Hesabı Olmayanlar	32	1,0625	,91361	0,000
	Katılım Bankası	94	1,8085	1,41632	
	Faizli Banka	243	2,4774	1,07685	
	Katılım Bankası ve Faizli Banka	110	2,5909	1,15969	
Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	Banka Hesabı Olmayanlar	32	2,2188	2,22500	0,001
	Katılım Bankası	94	4,3404	3,68243	
	Faizli Banka	243	4,5679	3,05841	
	Katılım Bankası ve Faizli Banka	110	4,6818	3,30396	
İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	Banka Hesabı Olmayanlar	32	1,7813	2,07496	0,041
	Katılım Bankası	94	3,1809	2,63542	
	Faizli Banka	243	2,7984	2,44368	
	Katılım Bankası ve Faizli Banka	110	2,6545	2,27647	

Tablo 11’de katılımcıların faizli banka tercih etme nedenine göre İslami finansal okuryazarlık düzeyleri bağımsız t-testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyinin faizli banka tercih etme nedenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı anlaşılmaktadır ($p>0,05$). Buna karşın faizli banka tercih etme nedenine göre temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p<0,05$). Başka bir ifade ile kişisel tercihi ile faizli bankayı tercih edenlerin çalıştığı kurumdan dolayı tercih edenlere göre temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi daha yüksektir.

Tablo 11. Faizli Banka Tercih Etme Nedenine Göre İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

İslami Finansal Okuryazarlık Boyutları	Gruplar	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	Kişisel tercihim	157	6,0637	1,04195	0,006
	Çalıştığım kurumun tercihi	195	5,6974	1,36440	
İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	Kişisel tercihim	157	2,4586	1,15187	0,397
	Çalıştığım kurumun tercihi	195	2,5590	1,06508	
Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	Kişisel tercihim	157	4,8025	3,24322	0,290
	Çalıştığım kurumun tercihi	195	4,4462	3,04789	
İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	Kişisel tercihim	157	3,2675	2,31323	0,000
	Çalıştığım kurumun tercihi	195	2,3487	2,38151	

Tablo 12’de araştırmaya katılanların İslam iktisadı ile ilgili herhangi bir etkinliğe katılma duruma göre İslami finansal okuryazarlık düzeyleri Anova testi ile karşılaştırılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde İslami

finans prensipleri genel bilgi düzeyi, temel finans, ekonomi bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin İslam iktisadı ile ilgili herhangi bir etkinliğe katılma duruma göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı anlaşılmaktadır ($p<0,05$). Başka bir ifade ile İslam iktisadı ile ilgili herhangi bir etkinliğe katılanların katılmayanlara ve hatırlamayanlara göre İslami finansal okuryazarlık düzeyi daha yüksektir.

Tablo 12. İslam İktisadı ile ilgili Herhangi Bir Etkinliğe Katılma Duruma Göre İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyleri

Finansal Okuryazarlık Boyutları	Gruplar	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	Evet	160	5,8688	1,33234	0,048
	Hayır	266	5,5263	1,49504	
	Hatırlamıyorum	53	5,5849	1,51193	
İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	Evet	160	2,6875	1,17729	0,000
	Hayır	266	2,0865	1,22090	
	Hatırlamıyorum	53	2,0000	1,17670	
Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	Evet	160	5,9813	3,50825	0,000
	Hayır	266	3,6692	2,81162	
	Hatırlamıyorum	53	3,2264	2,66488	
İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	Evet	160	4,1875	2,42157	0,000
	Hayır	266	1,9812	2,11098	
	Hatırlamıyorum	53	2,4717	2,11773	

Tablo 13'te İslami finansal okuryazarlık boyutları arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi ile test edilmiştir. Analiz sonuçları incelendiğinde tüm İslami finansal okuryazarlık boyutları arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($p<0,05$). Başka bir ifade ile İslami finansal okuryazarlık boyutlarının herhangi birinde bilgi düzeyi arttıkça diğer İslami finansal okuryazarlık boyut bilgi düzeyi de artmaktadır. Ayrıca katılımcıların temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi arttıkça İslami okuryazarlık düzeyi de artmaktadır.

Tablo 13. İslami Finansal Okuryazarlık Boyutları Arasındaki İlişki

	1	2	3	4
1. Temel Finans ve Ekonomi Bilgi Düzeyi	1			
2. İslami Finans Prensipleri Genel Bilgi Düzeyi	,477**	1		
3. Katılım Bankacılığı Bilgi Düzeyi	,366**	,449**	1	
4. İslami Finans Ürünleri Bilgi Düzeyi	,276**	,312**	,442**	1

6. Sonuç ve Değerlendirme

Özellikle 1980'li yıllarda başlayan küreselleşme süreci ve günümüzde devam eden teknolojik ilerlemeler finansal piyasaları bir bütün haline getirirken finansal hizmet ve ürünlerin sayısında da önemli bir artışa neden olmuştur. Ancak bireyler uzaklık engeline takılmadan finansal ürün ve hizmetlere ulaşabilir duruma gelmiş olsa da bu işlemleri gerçekleştirebilecek düzeyde bilgi, beceri ve deneyime sahip olmaları gerektiği açıktır. Zira karmaşık hale gelen finansal işlemler aynı zamanda bireylerin finansal risklere maruz kalma olasılığını arttırmıştır. Bu nedendir ki, bireylerin tasarruf, yatırım, emeklilik planı gibi birçok konuda bilgi, beceri ve deneyimlerine göre karar vermesi en başta bireysel refahları olmak üzere toplumsal refah ve finansal sistemin istikrarı açısından önem arz etmektedir.

Bireylerin finansal bilgi, beceri ve deneyimleri onların finansal açıdan ne kadar okuryazar olduğunu göstermektedir ve bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerine göre de paralarını yönetmedeki başarısı değerlendirilmektedir. Bireylerin bütçe yaparak gelirlerinin ne kadarını tasarrufa ayıracağı, bu tasarrufunu hangi yatırım araçlarıyla değerlendireceği, finansman desteği alması gerektiğinde ne kadar maliyetle ve hangi miktarda borçlanacağını hesaplayabilmesi ve tüm bu finansal işlemlerini hangi bankadan temin edeceğine karar vermesi finansal okuryazarlık düzeyiyle doğrudan ilişkilidir. Bu noktada katılımcılar hangi bankayı tercih edeceğine karar verirken kimi zaman işlemlerin maliyetine bakmakta kimi zaman da inanç ve değerlerine uygun olup olmadığına dikkat etmektedir. Böylece piyasa katılımcılarının bir kısmı tüm bu finansal işlemleri için yalnızca faizli bankaları tercih ederken, bir kısmı da yalnızca katılım bankalarını veya her ikisini birden tercih edebilmektedir. Özellikle katılım bankalarını tercih edenlerin katılım bankalarının İslami kurallara uygun, diğer bir ifadeyle kar-zarar ortaklığına dayanan faaliyetlerinin bilincinde ve faizli bankalarla katılım bankaları arasındaki farkı anlayabilecek düzeyde İslami finans bilgisine sahip olması beklenebilir. Bu teorik beklentiden dolayı bu çalışmada bireylerin

İslami finans okuryazarlık düzeyleri ölçülerek tercih ettikleri banka türüne göre İslami finans okuryazarlık düzeyleri karşılaştırılmış ve aralarındaki ilişki değerlendirilmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda Türkiye genelini kapsayacak şekilde tesadüfi olarak seçilen 527 bireye internet üzerinden anket uygulanmıştır. Ancak eksik veya hatalı doldurulan anketler elenmiş, 479 anket verisi analiz edilmiştir. Anket formuyla öncelikle katılımcıların demografik ve finansal özellikleri (bankada hesabının olup olmadığı, hesabı varsa hangi tür bankada olduğu, İslam iktisadıyla ilgili herhangi bir etkinliğe katılıp katılmadığı gibi) toplanmıştır. Daha sonra bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeylerini dört ayrı boyutta inceleyerek i) temel finans ve ekonomi, ii) İslami finans prensipleri, iii) katılım bankacılığı ve iv) İslami finans ürünleri bilgi düzeyi ayrı ayrı tespit edilerek demografik ve finansal özelliklerine göre karşılaştırılmıştır. Son olarak katılımcıların tercih ettiği banka türüne göre İslami finans okuryazarlık düzeyi karşılaştırılarak katılımcıların İslami finans okuryazarlık düzeyi ile katılım bankasını tercih etme kararları arasında nasıl bir ilişki olduğu değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcıların cinsiyete göre İslami finans okuryazarlık düzeyleri T-testi ile karşılaştırıldığında erkeklerin kadınlara göre İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Er, Mutlu ve Şahin (2015) tarafından yapılan çalışmada da erkeklerin İslami finans ve katılım bankacılığı konusunda kadınlara göre daha yüksek bilgi düzeyine sahip olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin kadın ve erkeklerde benzer olduğu görülmektedir. Temel finans ve ekonomi bilgi düzeyine ilişkin ulaşılan sonuç Türk Ekonomi Bankası ile Boğaziçi Üniversitesi iş birliğiyle her yıl gerçekleştirilen Türkiye'de Finansal Okuryazarlık ve Erişim anketinin 2018 yılı sonucu ve Yıldız ve Bozkurt (2020) tarafından yapılan çalışmanın sonucuyla örtüşmektedir. Bahsi geçen çalışmalarda erkek ve kadınların finansal okuryazarlık seviyeleri arasında çok önemli bir farklılık olmadığı gözlenmektedir. Çalışmada evlilerin bekarlara göre İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyinin daha yüksek, ancak evli ve bekarların temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyinin benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi, katılım bankacılığı bilgi düzeyi ve İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi yaşa göre farklılaşırken İslami finans ürünleri bilgi düzeyi yaşa göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır. Yine elde edilen sonuçlar temel finans, ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeylerinin eğitim durumu ve gelir düzeyine göre farklılaştığını göstermektedir.

Çalışma kapsamında katılımcıların finansal özelliklerine göre İslami finans okuryazarlık düzeyleri de T-testi veya Anova testi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre herhangi bir bankada hesabı olmayanlara göre İslami finansal okuryazarlık düzeyi (temel finans, ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyleri) daha yüksektir. Buradan yola çıkarak bankacılık hizmeti almanın hem konvansiyonel finans hem de İslami finans okuryazarlık düzeyine olumlu katkı sunduğu söylenebilir. Bununla birlikte herhangi bir bankada hesabı olanlar arasında sadece katılım bankasını tercih edenlerin diğer banka türlerini (sadece Faizli veya Katılım Bankası ve Faizli Banka) tercih edenlere göre İslami finans prensipleri genel bilgi düzeyi, temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve katılım bankacılığı bilgi düzeyi daha düşüktür. Bu sonuç Çömlekçi (2017) tarafından yapılan çalışmanın sonucuyla benzerdir. Söz konusu çalışmada da katılım bankası müşterilerinin büyük bir çoğunluğunun genel İslami finans bilgilerinin ve İslami finans okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğu gözlenmiştir. Buna karşın sadece katılım bankasını tercih edenlerin diğer banka türlerini tercih edenlere göre İslami finans ürünleri bilgi düzeyi daha yüksektir. Öte yandan bulgular hem katılım bankası hem de faizli bankada hesabı olan bireylerin diğer banka türlerini tercih edenlere göre İslami finans prensipleri ve katılım bankacılığı bilgi düzeyinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bilindiği üzere katılım bankalarının finansal tüketicilerden eleştiri alması faizsizlik prensibinin anlaşılabilmesi ve buna bağlı olarak duyulan güvensizlikten kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bireylerin İslami finansla ilişkin farkındalığı ve bilgisi arttıkça katılım bankasını tercih etme eğilimi artacaktır. Sadece faizli banka tercih edenlerin ise temel finans ve okuryazarlık düzeyi diğer bankaları tercih edenlere göre daha yüksektir. Burada değinilmesi gereken bir diğer husus da bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeylerinin faizli bankayı tercih edenlere göre karşılaştırılmasıdır. Kişisel tercihi ile faizli bankayı tercih edenlerin çalıştığı kurumdan dolayı tercih edenlere göre temel finans ve ekonomi bilgi düzeyi ve İslami finans ürünleri bilgi düzeyi daha yüksektir. Özellikle İslami finans ürünlerine ilişkin bilgi düzeyinin yüksek olmasına rağmen bireylerin faizli bankayla kişisel tercihi nedeniyle çalışması Özsoy, Görmez ve Mekik (2013) tarafından da ifade edildiği gibi katılım bankalarının faizli bankalarla rekabet edebilecek güçte olmadığını ve İslam hukukuna göre yeni ürünler ihraç ederken müşterilerin tüm ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldıklarını gösterir niteliktedir.

Son olarak İslam iktisadı ile ilgili herhangi bir etkinliğe katılanların İslami finansal okuryazarlık düzeyi katılmayanlara ve hatırlamayanlara göre daha yüksektir. Aynı zamanda bireylerin İslami finansal okuryazarlık boyutlarının (temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünleri bilgi

düzeyleri) herhangi biri arttığında diğer İslami finansal okuryazarlık boyut bilgi düzeyi de artırmaktadır. Buradan yola çıkarak katılım bankalarının mevcut ve potansiyel müşterilerine yönelik temel finans ve ekonomi, katılım bankacılığı, İslami finans prensipleri ve İslami finans ürünlerine ilişkin konuları kapsayan yüz yüze veya online eğitimler düzenleyerek bireylerin farkındalığı ve bilgi düzeyinin artırılabilirliği söylenebilir. Böylece katılım bankalarının hem geleneksel finans hem de İslami finans açısından daha bilinçli müşteri portföyüne sahip olması beklenebilir. Bu durum katılım bankalarının rekabet edebilirliğine ve bankacılık sektöründeki payına da olumlu katkılar sunacaktır.

KAYNAKÇA

ABDULLAH, Mohamad Azmi, & ANDERSON, Alex. (2015). Islamic Financial Literacy Among Bankers in Kuala Lumpur. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 3(2), 79-94.

ANAÇ, Turhan ve KAYA, Ferudun. (2017). Katılım Bankacılığı Sektöründe Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Nedenleri Üzerine Bir Araştırma: İstanbul Örneği. *International Journal of Economic & Social Research*, 13(2), 75-96.

ANTARA, Purnomo M., MUSA, Rosidah, HASSAN, Faridah. (2016). Bridging Islamic Financial Literacy and Halal Literacy: The Way Forward in Halal Ecosystem. *Procedia Economics and Finance*, 37, 196-202.

BEKERECİ, Nur Esra, AYRIÇAY, Yücel ve KÖK, Dünder. (2018). İslami Finansal Okuryazarlık: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde Bir Alan Araştırması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 45-60.

BUCHER-KOENEN, Tabea, & LUSARDI, & Annamaria. (2011). Financial Literacy and Retirement Planning In Germany. NBER Working Paper Series, 17110, 1-26.

ÇÖMLEKÇİ, İstemi. (2017). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Katılım Bankaları Müşterileri Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1423-1439.

DOĞAN, Merve Büşra Altundere. (2020). İslami Finans Okuryazarlığı ve Finansal Tercihlere Etkisi. *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi*, 14(1), 69-98.

DURMUŞ, Muhammed Emin ve YARDIMCIOĞLU, Fatih. (2018), İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı?. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 167-183.

ER, Bünyamin, MUTLU, Mesut, & ŞAHİN, Y. Emre. (2015). Daha Bilgili, Daha Doğru: İslami Finans Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma. *International Congress on Islamic Economics and Finance*, 5-24.

Finansal Okuryazarlık ve Erişim Endeksi Raporu, (2018). Türkiye Ekonomi Bankası (TEB), https://www.teb.com.tr/upload/PDF/TEB-FOE-Rapor-2018_website.pdf (22.09.2020).

GEORGE, Darren, & MALLERY, Paul. (2010). *SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference*. Allyn & Bacon, Boston.

JAPPELLI, Tullio, & PADULA, Mario. (2012). Investment in Financial Literacy and Saving Decisions. *Journal of Banking&Finance*, 37(8), 2779-2792.

LUSARDI, Annamaria, & MITCHELL, Olivia S. (2007). *Financial Literacy and Retirement Planning: New Evidence from the Rand American Life Panel*. Michigan Retirement Research Center Research Paper No. WP 2007-157.

LUSARDI, Annamaria, & MITCHELL, Olivia S. (2011). *Financial Literacy and Retirement Planning In The United States*. NBER Working Paper Series, 17108, 1-27.

ÖZSOY, İsmail, GÖRMEZ, Bilal ve MEKİK, Seden. (2013). Türkiye'de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 187-206.

PEKTAŞ, Güzide Öncü Eroğlu ve TEMELİ, Fatma. (2019). Bankacılık Faaliyetlerinde Hizmet Kalitesi, Dini Hassasiyet ile Bilinirliğin Algılanan Şeffaflık VE Güvenirlilik Üzerine Etkisi. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(20), 255-271.

- RAHİM, Siti Hafızah Abdul, RASHİD, Rosemaliza Abdul, & HAMED, Abu Bakar. (2016). Islamic Financial Literacy and Its Determinants Among University Students: An Exploratory Factor Analysis. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(7S), 32-35.
- SARDIANA, Anna. (2016). The Impact of Literacy to Shariah Financial Service Preferences. *Etikonomi*, 15(1), 43-62.
- ŞAHİN, Metehan ve BARIŞ, Serap. (2017). Finansal Okuryazarlık ve Tasarruf Davranışları: Kamu Çalışanları Üzerine Bir İnceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 77-103.
- TABACHNICK, Barbara G., & FIDELL, Linda S. (2013). *Using Multivariate Statistics*. Boston: Pearson.
- TAŞKIN, Çağatan, AKAT, Ömer ve EROL, Züheyla. (2010). Tüketicilerin Banka Tercihini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: Bursa’da Bir Araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 11–22.
- TOOSI, Negin R., VOEGELI, Elyse N., ANTOLIN, Ana, BABBITT, Laura G., & BROWN, Drusilla K. (2020). Do Financial Literacy Training and Clarifying Pay Calculations Reduce Abuse at Work?. *Journal of Social Issues*, 1-40.
- TORAMAN, Cengiz, ATA, H. Ali ve BUĞAN, Mehmet Fatih. (2015). İslami Bankacılık Faaliyetlerine Yönelik Müşteri Algısı Üzerine Bir Araştırma. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(4), 761-779.
- TÖRENEK, Murat ve YAVUZ, Selahattin. (2018). Katılım Bankacılığı Tercihinin, Müşterilerin Bazı Demografik Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Kafkas University. Faculty of Economics and Administrative Sciences. Journal*, 9(18), 453-472.
- TURAN, Yahya ve DEMİRCİ, İslam. (2019). Akademisyenlerin Faiz ve Faizsiz Finans Kullanımına Yönelik Tutumları. *Bilimname*, (39), 247-283.
- VAN ROOIJ, Maarten, LUSARDI, Annamaria, & ALESSIE, Rob. (2011). Financial Literacy and Stock Market Participation. *Journal of Financial Economics*, 101(2), 449-472.
- VAN ROOIJ, Maarten, LUSARDI, Annamaria, & ALESSIE, Rob. (2012). Financial Literacy, Retirement Planning and Household Wealth. *The Economic Journal*, 122(560), 449-478.
- YILDIZ, Melek ve BOZKURT, İbrahim. (2020). Finansal Okuryazarlık Seviyesi ile Mobil Bankacılık Kullanımı Arasındaki İlişkinin Tespiti: Türkiye Örneği. *Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 12(23), 709-725.